

הרב מאיר רזנגרטן

ירושלים תובב"א

מנין אזהרות התורה על הגר

א

בגמ' בבא מציעא (דף נט, ב) איתא. תניא ר"א הגדול אומר מפני מה הזהירה התורה בל"ו מקומות ואמרי לה במ"ו מקומות – בגר, מפני שסורו רע.

ולכאורה צריך ביאור איך נחלקו הדעות אם בל"ו מקומות הזהירה תורה על הגר או על מ"ו מקומות, וכי נחלקו על דבר המפורש בתורה, או האיך נכתבו המקראות, ופוק חזי ומנה כמה אזהרות הזהירה התורה על כך, ומה יש לחלוק בדבר. (ועיין שם בתוס' ד"ה ואמרי לה מ"ו וכן בריטב"א שם ובשיטה מקובצת ויבואר לקמן אות י).

והנה החינוך (מצודה סג) כתב על האזהרה שלא להונות הגר, "והודיענו להזהירנו בדבר שבעשרים וארבע ויש שגרסו שבעשרים ואחד" מקומות הזהירה התורה עליו", (ועיין שם במנחת חינוך אות א שר"ל שזה טעות סופר כיון שבגמ' מבואר שיש מ"ו מקומות או ל"ו מקומות) וכן הוא בתוס' מס' קידושין דף ע"ב ד"ה קשים גרים לישראל וז"ל לפי שהזהיר הקב"ה עליהם בכ"ד מקומות שלא להונות אותם וכו' ויש לתמוה שהרי בגמ' כבר מבואר שיש ל"ו או מ"ו אזהרות ולמה כתבו רק עשרים ארבע או עשרים ואחד מקומות.

וכן צ"ב במה תלוי הגירסאות אם יש עשרים וארבעה מקומות או עשרים ואחד מקומות שהזהירנו על הגר.

ועיין עוד חידוש גדול בבעל הטורים בפר' דברים (דברים א, א) וכן הביא החיד"א בספרו 'נחל קדומים' (פר' תצוה פסקה ה) בשם ספר קדמון בכ"י שכתבו שהתורה ציוותה מ"ח פעמים על הונאת הגר.

ומקורם טהור במדרש תנחומא (ויקרא, ב) "א"ר יהודה בר שלום אתה מוצא ארבעים ושמונה פעמים הזהיר הקב"ה בתורה על הגרים, וכנגדן הזהיר על עבודת גלולים, אמר הקב"ה דיו שהניח עבודת גלולים ובא אצלכם, אני מזהירך שתאזהבו שאני אוהבו שנאמר (דברים י) "ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה וגו'". ונראין הדברים כמחלוקת בין הבבלי שמנה ל"ו או מ"ו מקומות, לבין התנחומא שמנה מ"ח פעמים (ועיין במגלה עמוקות פרשת כי תבא שהיה לו גירסא בש"ס דילן שבמ"ח מקומות הוזהרו).

(אבל יעויין בספר הקדוש ראשית חכמה (שער הענוה פרק ד) וכן הוא במנורת המאור "חביבין הגרים ששקלן הקב"ה כקדושת שבת וקדושה מע"ז, שהזהיר הכתוב על השבת בעשרים ושמונה מקומות ועל עבודה זרה בעשרים ושמונה מקומות, ואף על הגר מוזהר בעשרים ושמונה מקומות", והיינו שגם בע"ז וגם לגבי גר כתב עשרים ושמונה ולא ארבעים ושמונה).

ב

וכדי לבאר כל זאת נקדים במה שנראה לומר בעז"ה חילוק בין האזהרות שבתורה על הגר, שמתחלק לשני ענינים, האחד. שאנו בני ישראל מוזהרין על הגר שלא להונותו ולא לצערנו רק לאהבו ולכבדו ולנהוג בו כאחד מבני ישראל וכל כיו"ב, השני. אזהרות שהזהירה התורה

על הגר לנהוג כבן ישראל בכל המצוות שבתורה, ופירטה התורה בהרבה אזהרות ובהרבה מצוות על הגר שינהג אף הוא כבן ישראל.

והנה כשנמנהג אזהרות התורה את בני ישראל על אהבת הגר ושלא להונותו וכל כיו"ב נמצא שבכ"ד מקומות הוזכרה התורה על כך (או בכ"א מקומות וזה תלוי במחל' מפרשי התורה בביאור המקראות כמו שיבואר).

ובשנמנהג את המקומות שהוזכרה התורה על הגר שינהג במצוות התורה כבן ישראל נמצא בכ"ב מקומות שהוזכרה התורה אותם על כך.

ולכן כשנמנהג יחד את כל המקומות שפירשה בהם התורה את הגר הן המקומות שהוזכרו עליהם והן המקומות שהם הוזכרו לשמור את מצות התורה כבני ישראל עולה יחד מ"ו מקומות שהזכירה התורה את הגר משא"כ אם נמנה רק את האזהרות התורה את בני ישראל על אהבת הגר יהיה כ"ד או כ"א מקומות.

ג

ביאור שיטת החינוך ותוס' שבכ"ד מקומות הוזכרו

ועתה נסדר בעזרי"ת את המקראות: ונקדים בהאזהרות שאנו בני ישראל מזהירין להשגיח על הגר

מנין	לשון הכתוב	מקור הכתוב	מהות האזהרה
א	וגר לא תונה	שמות כב, כ	הונאת הגר
ב	ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים	שמות כב, כ	לחץ הגר
ג	וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים היתם בארץ מצרים	שמות כג, ט	לחץ הגר
ד	וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם וגו'	ויקרא יט, י	עוללות ולקט הכרם
ה	וכי יגור אתך גר בארצך לא תונו אותו	ויקרא יט, לג	הונאת הגר
ו	כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם וגו' (בספר המצוות לרבי סעדיה גאון מנהג במצוה פב מצוה חדשה "גר צדק כאזרח" ואפשר דמקורו כאן)	ויקרא יט, לד	להשוותו כישראל
ז	ואהבת לו כמך כי גרים הייתם בארץ מצרים אני ה' אלוקים	ויקרא יט, לד	אהבת הגר
ח	ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקצרך ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם וגו'	ויקרא כג, כב	לקט ופיאה
ט	והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך	ויקרא כה, ו	הפקר בשמיטה
י	וכי ימנך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך	ויקרא כה, לה	עזרה בצרה
יא	לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים האלה למקלט לנוס שמה כל מכה נפש בשגגה	במדבר לה טו	להכין ערי מקלט
יב	ואצוה את שופטים בעת ההיא לאמר שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו (ענין לקמן אות ח. לפי ביאור רש"י)	דברים א, טז	משפט צדק
יג	ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים	דברים י, יט	אהבת הגר
יד	ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו וגו'	דברים יז, כט	מעשר עני
טו	ושמחת לפני ה' אלקיך .. אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה וגו'	דברים טז, יא	שמחה בחג שבועות
טז	ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך	דברים טז, יד	שמחה בחג הסוכות
יז	לא תעשך שכיר עני ואביון מאחריך או נגרך אשר בארצך בשעריך	דברים כד, יז	שכר שכיר
יח	לא תטה משפט גר יתום וגו'	דברים כד, יז	הטיית משפט
יט	כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה וגו'	דברים כד, יט	שכחה
כ	כי תחבט זיתך לא תפאר אחריו לגר ליתום ולאלמנה יהיה	דברים כד, כ	פאר
כא	כי תבצר כרמך לא תעולל אחריו לגר ליתום ולאלמנה יהיה	דברים כד, כ	עוללות
כב	כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו	דברים כז, יב	מעשר עני
כג	ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקודש מן הבית וגם נתתיו ללוי לגר וגו'	דברים כז, יג	בעור מעשרות
כד	ארוז מטה משפט גר יתום ואלמנה וגו'	דברים כז, יט	הטיית משפט

בכל אלו הפסוקים הזהירה התורה אותנו על הגר שלא להונותם וליתן להם מתנות כלקט שכחה ופיאה וכדומה או מעשר עני וכיו"ב הפקר שמיטה בעבורו וכיו"ב, וכן מצוין אנו לשמחו בכל בן ישראל. והמנין העולה הוא עשרים וארבעה ציונים.

ומה נפלא להבין לפי דברי החינוך ותוס' שיש ב"ד מקומות דכד נעיין בלשון המבואר בחינוך הוא שהזהיר התורה עליו והכוונה היא על מה שאנו מזהירים להזהר בכבודם וזה יש רק ב"ד ולא מ"ו וכן מה דמבואר בתוס' מס' קידושין שבב"ד מקומות הזהיר הכתוב שלא להונותם דהיינו כל האזהרות הנוגעות לנו לקרב אותם וזה יש באמת רק ב"ד.

ד

ביאור שיטת הגירסא שרק בב"א מקומות הוזהרנו

ו. הנה מצאנו חידוש גדול בדברי התרגום אונקלוס שבשלושה מקומות מבין הב"ד מקומות שהבאנו לעיל שהזהירה אותנו התורה על הגר ביאר שם שאין הכוונה לגר צדק, ואלו הם השלושה מקומות:

א	והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך	ויקרא כה, ו	הפקר בשמיטה
ב	וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך	ויקרא כה, לה	עזרה בצרה
ג	ארור מטה משפט גר יתום ואלמנה	דברים כז, יט	חטיית משפט

שהנה בכל המקומות המדברים מגר צדק מתרגם באונקלוס גיורא חוץ מהשלושה מקומות אלו שעל פסוק 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך' מתרגם 'ולתותבך דדירין עמך', וכן בפסוק וכי ימוך אחיך וגו' גר ותושב וגו' מפרש 'דיר', וכן המקרא 'ארור מטה משפט גר יתום ואלמנה' מפרש דיר', בשונה משאר התורה כולה ששם מפרש גיורא.

ומה נעים לפי לבאר הגירסא שרק בב"א מקומות הוזהרנו שהרי לפי התרגום אונקלוס נמצא רק ב"א מקומות שהוזהרנו.

משא"כ התוס' בקידושין וכן לפי הגירסא בחינוך שיש ב"ד מקומות סברי דגם באלו ג' מקומות מיירי מגר צדק וכפי פירוש רש"י על הפסוק 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך' דמיירי מגר וכן בפסוק וכי ימוך אחיך וגו' גר ותושב וגו' פירש רש"י דמיירי מגר וכן בפסוק ארור מטה משפט גר יתום ואלמנה מצאתי בתוספות השלם (הוצאת הרב גליס) פרשת משפטים על הקרא וגר לא תונה דמיירי מגר וכן מבואר בעין יעקב דמיירי מגר צדק (ועיין באבן עזרא).

ה

ביאור דברי הנמרא שבמ"ו מקומות הזהירה התורה

ועתה נביא שאר פסוקים שהזכירה התורה את הגר והוא אזהרה על הגר עצמו שינהג בכל המצוות כבן איש ישראל.

א	שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדתי ישראל בגר ובאזרח הארץ	שמות יב, יט	איסור כל ימצא בפסח
ב	וכי יגור אתך גר ועשה פסח וגו' תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוכם	שמות יב, מח מט	מצות קרבן פסח
ג	ויום השביעי שבת וגו' לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך	שמות כ, י	איסור מלאכת שבת
ד	והיתה להם לחקת עולם בתוך השבעי בעשר לחודש תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר הגר בתוכם	ויקרא טז, כט	עינוי יום כפור
ה	ואלהם תאמרו איש איש מבית ישראל ומן הגר אשר יגור בתוכם אשר יעלה עולה או זבח	ויקרא יז, ח	קדשים בחוץ
ו	ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יאכל כל דם וגו'	ויקרא יז, י	אכילת דם
ז	ואיש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או עוף וגו'	ויקרא יז, יג	כיסוי הדם
ח	וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה באזרח ובגר וגו'	ויקרא יז, טו	אכילת נבלה וטריפה
ט	ושמרתם אתם את חוקתי ואת משפטי ולא תעשו מכל התועבות האלה האזרח והגר הגר בתוכם	ויקרא יח, כו	גילוי עריות
י	ואל בני ישראל תדבר לאמר איש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בישראל אשר יתן מזרעו למולך וגו'	ויקרא כ, ב	זרעו למולך
יא	דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל אשר יקריבו קרבנו לכל נדריהם וגו'	ויקרא כב, יח	קרבן בעל מוס
יב	ונקב שם ה' מות יומת רגום וירגמו בו כל העדה כגר כאזרח וגו'	ויקרא כד, טז	מברך את ה'
יג	משפט אחד יהיה לכם כגר כאזרח יהיה וגו'	ויקרא כד, כב	מכה אדם ובהמה
יד	וכי יגור אתכם גר ועשה פסח לה' כחקת הפסח וכמשפטו כן יעשה וגו'	במדבר ט, יד	קרבן פסח
טו	וכי יגור אתכם גר אשר בתוכם וגו' הקהל חקה אחת יהיה לכם ולגר הגר וגו' תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם ¹	במדבר טו, יד	מנחות ונסכים
טז	האזרח ובני ישראל ולגר הגר בתוכם תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה	במדבר טו, כט	קרבן חטאת
יז	והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את ה' הוא מגדף ונכרתה הנפש ההוא וגו'	במדבר טו, ל	בעושה במזיד
יח	וכבש האסף את אפר הפרה את בגדיו וטמא עד הערב והיתה לבני ישראל ולגר הגר בתוכם לחקת עולם	במדבר יט, י	פרה אדומה
יט	ויום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל בהמתך וגרך אשר בשעריך וגו'	דברים ה, יד	מלאכה בשבת
כ	יושמת בכל חטוב אשר נתן לך ה' אלקיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בשעריך	דברים כו, יא	חיוב ביכורים
כא	טפכם נשים וגרך אשר בקרב מחניך מחטב עציך עד שואב מימך לעבדך בבית ה' אלקיך ובאלתו אשר וגו'	דברים כט, יא	להכניסם בבית
כב	הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך וגו'	דברים לא, יב	מצות הקהל

הרי לנו שבעוד כ"ב מקומות הזוהירה התורה את הגר וכשנצטרף כל הכ"ד האזהרות שהזוהירה התורה אותנו לכבדם וכו' יעלו למנין מ"ו. וזהו כוונת ר"א הגדול שבמ"ו מקומות הזוהירה התורה בגר מפני שסורו רע שזה כולל הן מה שהגר בעצמו מצווה וכן מה שאנו מצווים עליו (והנה מה דמצינו בגמ' הלשון שסורו רע מצאנו בזה כמה פירושים עיין ברש"י מס' הוריות דף יג וז"ל כדאמר בגר שסורו רע דהיינו יצר הרע ששר שלו רע הוא. ולפי"ז מובן שני הענינים הנ"ל שלכן הוצרך להזהירם במיוחד על ענינים שונים וכמו כן צריכים להזהר בכבודם שלא יבעטו אבל עיין בחינוך סי סג שיש בו חשש שלא יחזור לסורו מחמת עלבונם וכן עיין בסמ"ק מצוריק וז"ל שהצריך הכתוב להזהיר עליהם טפי משום שהם תשי כוחן. ולפי"ז מובן רק הענין שלכן אנו צריכים להזהר בכבודם. אבל לא החלק שהגר עצמו מוזהר ועיין עוד בשפתי חכמים שמות כג ט וז"ל כמו שאור שבעיסה היינו היצה"ר שלו קשה ונוח לפתות וי"מ כיון שיסור מן הדרך שוב לא יוכל להחזרהו).

ו

ביאור דברי ר"א הגדול לפי שיטת התרגום אונקלוס

לפי שיטת התרגום אונקלוס שהבאנו לעיל שבג' מקומות סובר שאין הכוונה לגר צדק לכאורה קשה שחסר ג' ציווים למספר מ"ו וא"ל בעזחי"ת דהנה מצאנו בתרגום אונקלוס על הקרא

ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשובות למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר	שמות כג יב	שמירת שבת
--	------------	-----------

דהכוונה לגיורא ולא בפירש רש"י דקאי על גר תושב וכמו כן ישנם עוד שני פסוקים בתורה המזכירים את הגר, והם:

ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר חר בתוכם כי לכל העם בשגגה	במדבר טו, כו	מחילת יו"כ
עושה משפט יתום ואלמנה ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה	דברים י, יח	אהבת ה' עליו

וא"ל דלפי שיטת התרגום אונקלוס מוסיפים ג' פסוקים אלו ולכן ישנם מ"ו פסוקים גם לפי התרגום אונקלוס.

משא"כ לפי המהלך הראשון לא החשבנו את הקרא של ששת ימים וגו' כיון דלפי שיטת רש"י לא קאי על גר צדק וכמו כן לא החשבנו שני המקראות אלו של ונסלח וגו' ואוהב גר וגו' לפי שאין בהם אזהרות עלינו או על הגר אלא מודיעה התורה לנו על הקב"ה שהוא מוחל להם והוא אוהבם. משא"כ לפי האונקלוס זה כן עולה בחשבון (ועיין לקמן אות ט).

ז

ביאור שיטת "האמרי לה" שב ל"ו מקומות הוזהרו

ומעתה אחר שהבאנו כל פרטי האזהרות נבוא גם לבאר את שני הדעות בגמ' אי ל"ו מקומות או מ"ו מקומות, דהנה לפי שיטת התרגום אונקלוס שנתבאר לעיל בעשרה מקומות מהם מצינו שנכפל אזהרת התורה על אותה מהות האזהרה דהיינו שכפלה התורה אזהרה על אותו ענין ממש. וכשנמנם יעלה לנו למנין עשרה וכדלהלן, והיינו שאם נמנה את מספר האזהרות שנצטוונו הוי מ"ו, אבל אם נמנה הענינים שבהם הוזהרנו יש רק ל"ו, ועל כן איכא דעות דמנו את מנין האזהרות שנכתב בתורה בפועל ואיכא דאמרי סברי שרק הענינים שהרבתה התורה להזהיר עליהם זאת נמנה אבל לא מה שנכפל האזהרה באותו ענין. ואלו הם:

- א. אהבת הגר. ויקרא יט לד – דברים י יט.
- ב. לחץ הגר. שמות כב ב – שמות כג ט.
- ג. הונאת הגר. שמות כב ב – ויקרא יט לג.
- ד. קרבן פסח. שמות יב מח – במדבר ט יד.
- ה. ו. מלאכת שבת. (לפי האונקלוס יש ג' פעמים, שמות כ י – שמות כג יב – דברים ה יד).

ז. עוללות. ויקרא יט י – דברים כד כא.

ח. ט. מעשר עני. (יש ג' פעמים) דברים יד כט – דברים כו יב – דברים כו יג.

י. הטיית משפט. דברים א טז (לפי התרגום אונקלוס) דברים כד יז.

ונמצא שאם נוריד מזהחשבונו עשר פעמים אלו, ונמנה רק מספר הענינים שבהם מוזכר אזהרה בגר נמצא בדיוק ל"ו, אמנם אם נמנה את סכומם הכולל של הזכרת התורה את הגר בפועל הרי עולה למ"ו כנזכר.

ח

ביאור שיטת רש"י

והנה מה שהבאנו לעיל בחשבון המקראות הפסוק ואצוה את שופטיכם בעת ההיא לאמר שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו עיין ברש"י שפירש באופן אחר ולא קאי על גר ולכאורה לפי שיטת רש"י חסר אחד מהמספר מ"ו מקומות וא"ל בעזה"י דלרש"י יש פסוק אחר והוא הקרא תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוכם (שמות יב מט) ופירש"י בשם המכילתא שזה קאי על כל התורה להשוות גר לאזרח והיינו שכאן נתחדש לנו חיוב חדש לגר ולכן יש שפיר גם לשיטת רש"י מ"ו מקומות (דלפי מה שנתבאר לעיל זה נכלל בציוי של קרבן פסח כיון שזהו ההמשך של קרבן פסח משא"כ לפי רש"י זה חיוב חדש על כל התורה).

ט

ביאור שיטת התנחומא שבמ"ח מקומות הזהיר

ועתה נבא בעזה"י לבאר שיטת המדרש תנחומא שבמ"ח מקומות הזהירו וא"ל לפי המהלך הראשון שהבאנו שיש מ"ו מקומות שיש בהן אזהרה לגבי גר והסברנו דהא דלא חשיב גם קרא דונסלח וגו' וכן קרא דאוהב גר וגו' לפי שאין בהם אזהרות עלינו או על הגר אלא מודיעה התורה לנו על הקב"ה שהוא מוחל להם והוא אוהבם. ואולי א"ל דלפי התנחומא זה כן עולה מן המנין כיון שזה גם סיבה שנאזהרו כמו שמפרש להדיא בתנחומא וז"ל אני מזהירך שתאזהבו שאני אוהבו שנאמר (דברים י) "ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה וגו'". (וכמו שלפי התרגום אונקלוס כן נחשב מן המנין) ולפי"ז יש מ"ח מקומות שהזהיר בגר וזהו כוונת התנחומא שהזכירה התורה אותם מ"ח פעמים. (ענין גזל הגר לא הבאנו כיון שאין זה אזהרה על הגר רק דגר הוא ההיכי תימצא למי שאין לו גואל).

י

ביאור שיטת הראשונים במס' כ"מ

ועיין בראשונים במס' ב"מ דף נט שתמחו על המספר ל"ו ומ"ו מקומות והוצרכו לחדש שסופרים גם את הפסוקים כי גרים הייתם וכיוצא בזה על אף שאין זה אזהרה (עיין שם בתוס' ד"ה ואמרי לה מ"ו ובריטב"א שם וכן בשיטה מקובצת) ולכאורה צ"ב למה מיאנו לפרש כמו

שנתבאר לעיל ואולי א"ל דהראשונים הנ"ל ביארו דברי ר"א הגדול מפני שסורו רע כדברי החינוך וכו' שלא יחזור לסורו מחמת עלבוננו וזה שייך רק לגבי המצוות הנוגעים לנו שאנו צריכים להזהר בכבודם ולא לגבי המוות שהגרים הוזהרו ולכן לשיטתם אין באמת ל"ו או מ"ו מקומות שאנו הוזהרנו ולכל היותר יש כ"ד מקומות ולכן חידשו כנ"ל משא"כ לשיטת רש"י בביאור שסורו רע שייך לחשב גם כל הענינים שהגרים הוזהרו ולכן שפיר נמצא ל"ו ומ"ו מקומות כנ"ל.

על ידי צדקה מעורר האדם שירומם ה' נפשו משפלותה

וזהו [צדקה] תרומם גוי שיתהפכו המדות שבנפש הבהמית לדבקה בו יתברך, והיינו על ידי הצדקה דוקא כי במדה שאדם מודד מודדין לו (סוטה א, ז), וכמו שהוא מרחם על העני להחיות נפשו ממתי רעב, כך מלמעלה מתגלגלים רחמים המרובים ממקור הרחמים על נפשו לרוממה משפלותה וטומאתה, וכמו שכתוב מחיה מתים [ברחמים רבים] כו' (תפלת שמונה עשרה). (ליקוטי תורה [דברים] כה, ב)